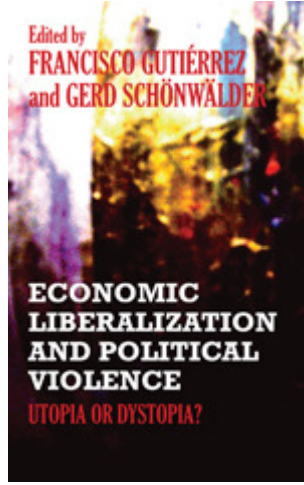


## **ECONOMIC LIBERALIZATION and POLITICAL VIOLENCE UTOPIA or DYSTOPIA ?**

(EKONOMİK LİBERALLEŞME ve SİYASİ ŞİDDET  
ÜTOPYA MI DİSTOPYA MI?)

**Selçuk BALI<sup>1</sup>**

Editörler: Francisco Gutiérrez, Gerd Schönwälder; 360 sayfa;  
Dil: İngilizce; Yayıncı: Pluto Press, London; Büyüklük: 215mm x 135mm;  
Cilt: Karton Kapak - Sert Kapak; ISBN-10: 9780745330648,  
ISBN-13: 9780745330631.



Küreselleşmenin ortaya çıkışı dünyanın her yerinde karışık tepkiler uyandırdı. Dünya ekonomilerinin çoğunda her zamankinden daha fazla hissedilir olmakla beraber, üzerindeki tartışmalar hiç bitmedi. Bazıları küreselleşmeyi barış içinde bir arada yaşamayı ve refahı getirecek önemli bir güç olarak alkışladılar. Bazıları ise tam tersine küreselleşmeyi hem demokrasi, hem de ulusal bağımsızlık için bir tehdit olarak gördüler. Küreselleşmeye karşı çıkanlar, küreselleşmenin sosyal ayrımlara neden olacağından ve yeni anlaşmazlıklar çıkaracağından korkuyorlar. Adına liberal distopya denen bu görüşün Latin Amerika'da ve Güneydoğu Asya'da örnekleri mevcuttur ve çeşitli protestolar ile siyasi karışıklıklara neden olmuştur (Bussmann, Schneider, Wiesehomeier, 2005: 551-579).

Bununla beraber, hem küreselleşme karşıtları hem de küreselleşme taraftarları sergiledikleri duruşları çeşitli şekillerde desteklediler. Yakın zamanda yapılan ampirik araştırmalar ve kuramsal çalışmalar da bu amaca

---

<sup>1</sup> Doç. Dr., Giresun Üniversitesi, İİBF İşletme Bölümü, selcuk.bali@giresun.edu.tr

hizmet etti. Küreselleşmeyi savunanlar, küreselleşmenin açık fikirli bir ticaret sistemine sahip bir ekonomik düzen oluşturduğunu düşünmektedirler. Demokrasinin kendini ifade etme şekillerinden biri olarak görülen küreselleşme, ülkeler arasında savaş çıkması ihtimalini azaltmaktadır. Böyle çalışmalar pozitif sonuçlar sunmakta ve ticari serbestlik arttıkça siyasi ayaklanmaların azaldığını gösteren korelasyonları delil olarak kullanmaktadır. Bunun temeli ise ekonomik liberalleşmenin refah getirmesi ve yönetim hizmetlerinin iyileştirilmesini sağlamasıdır. Nitekim Immanuel Kant'ın öne sürdüğü liberal barış tezi halen ekonomi dünyasında ciddi bir konuma sahiptir. Buna karşı olarak, küreselleşme karşıtları bu çalışmaların geleneksel formata uygun olmadığına işaret etmektedir. İleri sürülen sonuçları reddetmişler ve ekonomik liberalleşmenin bütün devletlerde toplumsal ölçekte ve daha alt ölçeklerde bir bölünmeye neden olduğunu iddia etmişlerdir. Küreselleşme karşıtları ayrıca beklenen besin kıtlığının, doğal kaynakların talan edilmesinin ve bunun iç savaşlara yol açmasının ve kamu hizmetlerinin yetersizliğinin küreselleşmenin zararlı etkilerinden bazıları olduğunu ileri sürmektedir. Küreselleşme karşıtları iddialarını desteklemek için çok sayıda örnek vermektedirler. Bu bağlamda verilen örneklerden biri, özelleştirme programları sonucunda Bolivya'da ortaya çıkan su ayaklanmalarıdır. Bu durum, vatandaşların büyük bir kısmının genel bir kamusal hizmetten mahrum kalması sonucunu doğuracak ayrıştırıcı bir etmen olarak görülmüştür (Krain, 1998: 139-164).

Birbirine tamamen karşı olan bu iki görüşün savunucuları arasındaki diyalog çabaları verimsiz ve başarısız olmuştur. Bunun nedeni, birbirlerine bağlanmaları oldukça zor olan çok farklı iki yaklaşımın söz konusu olmasıdır. Bu yüzden, kitap, birbiriyle savaşıyor bu iki karşıt görüşün ikisine de meydan okuyan bir odak noktası sunmaktadır. Küreselleşmenin tabanda hissedilen elle tutulur sonuçları üzerine odaklanarak, bu iki görüşün bakış açılarını kendi duruşlarını savunmaya davet etmektedir.

Kitap, temel ve felsefi düzlemde sorular sorarak etkili örnekler vermektedir. Kitaba katkı yapan yazarlar, çözümlenmelerini basit tutmak için küreselleşmenin dar bir şekilde sadece ekonomik yönlerine odaklanmaktadır. Bununla beraber yazarlar, ortaya çıkan etkilerin sadece siyaset ve ekonomi alanlarında gözlemlenebileceğini ve bu durumun en iyi neoliberalizm

kavramıyla ifade edilebileceğini ileri sürmektedirler. Kitap, karşılaştırmalı bir çözümleme sunarak iki temel izlek üzerinden yoluna devam etmekte, nicel yöntemler kullanarak genel küresel eğilimleri izlemekte, sonra da nitel vaka çalışması yöntemini kullanarak bir dizi örnek olayı incelemektedir. Bu örnek olaylar arasında Latin Amerika'dan Kolombiya, El Salvador, Peru ve Guatemala ile Sahra altı Afrikası'ndan Fildişi Sahilleri, Uganda ve Sudan yer almaktadır. Bu çalışmaların sonuçları, küreselleşmenin etkisinin yönüne dair bir fikir vermektedir. Bulgular, ütopyacı ve distopyacı bakış açılarının aksine, neoliberalizme doğru olan kayışın farklı bakış açılarına göre farklı sonuçlara neden olduğunu göstermektedir.

Kitabın önemli vurgularından biri, neoliberalizmin dünyanın sıfırdan yeniden yaratılmasına değil, önceki rejimlerle etkileşim içinde belli kırılma ve sürekliliklerin yaşanmasına neden olduğudur. Bir başka önemli bulgu da, neoliberalizmin tek yönlü bir olgu olmadığı ve ekonomik alandaki sapmaların genellikle siyasi ve sosyal alandakilerle birleştiğidir. Bununla beraber, konunun iki yöne de çoğunlukla beraberce gittiği not edilmelidir. Kitabın ana temasına uygun olarak, vaka çalışmalarının bulguları neoliberalizmin mevcut çatışmaları artırabileceğine ve daha da önemlisi yeni ve farklı çatışma alanları yaratabileceğine dikkat çekmektedir (Nafziger, Auvinen, 2004: 19-26).

Kitabın birinci kısmında, neoliberalizmin küresel bir olgu olduğunu gösteren göreceli bir taslak vardır. Daha sonra ise, bu küresel olgu ile siyasi şiddet arasında, ampirik olarak incelenmesi mümkün ve özgün bağlantıların olduğu gösterilmektedir. Giriş bölümü olan *Giriş: Neoliberalizm ve Çatışmayı Yeniden Değerlendirmek (Introduction: Neoliberalism and Conflict Revisited)* başlıklı bölüm, Francisco Gutierrez Sanin tarafından kaleme alınmıştır. Bu bölümde Gutierrez neoliberalizmi tartışmalı bir terminoloji olarak ele almakta ve neoliberalizm kavramının açık bir tanımını yaparak kitaba katkı sağlamaktadır. Gutierrez, Polanyi'nin büyük dönüşümün bütün piyasa ekonomilerinde şiddete yol açabileceği şeklindeki meşhur öngörüsüyle arasına mesafe koymakta ve neoliberalizmin küresel ve kapsamlı bir olgu olduğunu göstermektedir. Makale ayrıca neoliberalizmin farklı yerlerde ve farklı zamanlarda çok farklı sonuçlarının olduğunu da vurgulamaktadır. Liberal ütopya ve liberal distopyanın aksine, Gutierrez

neoliberalizmin bir tür dengenin ortaya çıkmasına neden olduğunu ileri sürmektedir. Tabii ki bu denge barış ve savaş arasında gözlemlenebilen bir dengedir. Sürekliliği elden bırakmamakla birlikte Gutierrez neoliberalizm ile ilişkilendirilen temel mekanizmaları da tartışmaktadır. Temel sistemlerdeki intibak ve değişiklikler, neoliberal dönüşümlerin farklılaşmasına neden olabilir. Bu husus, neoliberalizmin olası savunucularına bir yeniden düşünme fırsatı vermektedir. Bununla beraber, bu farklılaşmaların farklı çevrelerde birbirine zıt etkileri olabilir. Mesela bu hareket, beraberinde haksızlık ve adaletsizlikler getiren bir siyasi istikrarsızlığa neden olabilir. Aynı şekilde, yeni çatışmaların ortaya çıkması veya mevcut çatışmaların devam etmesi de gözlemlenebilir.

*Savaş, Barış ve Liberalizm (War, Peace, and Liberalism)* başlıklı makalede Jairo Baquero Melo nicel bir yöntem takip etmekte ve nesnel bir şekilde ekonomik küreselleşme ile silahlı çatışma arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Makro düzeyde bir çözümleme getiren bu makalede, kapsamlı nicel çalışmaların bütünü dikkate alındığında genel geçer bazı bilgilerin doğru olmadığını gördüğü ifade edilmektedir. Makalede kullanılan veriler, özellikle de neoliberalizmin çatışmaları azaltmada önemli bir rol oynamadığı, öte yandan yeni çatışmaları da tetiklemediği şeklindeki istatistikler son derece önemlidir. Melo'nun yaptığı bu vaka çalışmasında, neoliberalizmin çoğu kimse tarafından savaşların sona ermesi ile ilişkilendirildiği, ama bazı durumlarda tam aksine mevcut çatışmaları körüklediği veya yenilerini ortaya çıkardığı belirtilmektedir. Melo, ayrıca farklı yer ve zamanlarda neoliberalizmde görülen sapmalar gibi konuları da ele almaktadır.

Kitabın ikinci kısmı, bir Sahra altı ülkesi olan Uganda'yı incelemektedir. *Uganda'da Ekonomik Liberelleşme ve Siyaset (Economic Liberation and Politics in Uganda)* başlıklı bu inceleme, Fredrick Golooba-Mutebi tarafından kaleme alınmıştır. Yazar, Uganda'daki eski rejimin neoliberal reformlara direndiği görüşüne tamamen katılmaktadır. Ancak, Yoweri Museveni'nin başında olduğu hükümet değişime uyma fikrini benimsediğinde işler değişmiştir. Bu paradigma değişimi 1980'lerin sonlarına doğru gerçekleşmiş ve ülkede istikrarı ve yeniden yapılanmayı sağlama adına yapılmıştır (Krain, 1998: 139-164). Bunu Miton Obote ve Idi Amin

rejimlerinde bir dizi savaş ve darbe girişimleri izlemiştir. Bu değişiklik, uluslararası ticaretin başlamasıyla gerçekleşmiştir. Dış kaynaklar hızla ülkeye girmiş ve etkili sosyal normlar oluşmaya başlamıştır. Bunun sonucunda ise devlet, yandaşlarını kendi grubuna katılmaya ikna edecek büyüklükte kaynak birikimi yapabilmiştir. Uganda'daki neoliberalizm modeli, serbest piyasa, göreceli bir katılım ve bağımsız olmayan bir siyasi rejim içerdığı için gözlemcileri daima şaşırtmıştır. Bunun nedeni, neoliberalizmi destekleyenlerin, ekonomik liberalleşmenin siyasi liberalleşmeyi de getireceği şeklindeki öngörüleridir. Ekonomik liberalleşme karşıtları ise, siyasi şiddetin kaçınılmaz olduğunu öngörmüşlerdir. Bunun nedeni, Museveni'nin yabancı kaynakları kullanarak patronaj ilişkileri geliştirmesi ve böylece yaptığı sosyal yatırımı artırmasıdır. Kısa vadede başarılı bir adım olan bu durumun, uzun vadeli sonuçları şüphelidir.

Sonraki vaka çalışması yine bir Sahra altı ülkesi olan Fildişi Sahilleri üzerinedir. Alain Toh, Richard Banegas ve Yao Kouman Adingra tarafından kaleme alınan makale, *Vatandaşlık Krizinin Ekonomi Politikası (Political Economy of The Crisis of Citizenship)* başlığını taşımaktadır. Fildişi Sahilleri, ülkenin büyük bir karışıklığın içine düştüğü 1980'lerin sonlarına kadar Afrika'da başarılı bir devlet kurma örneği olarak görülüyordu. Bunun nedeni, devletin hem ekonomik hem de siyasi liberalleşmeyi bir arada yürütmesiydi. Ülkenin, farklı gruplar arasındaki çatışmalarda hakemlik yapma kabiliyeti zamanla azaldı ve siyasi çatışmalar silahlı çatışmayla sonuçlandı. Bu şiddet ise devletin etnik, siyasi ve bölgesel farklılıklar temelinde bölünmesine yol açtı. Bu çatışmalar milliyet ve vatandaşlık esaslarına dayanıyor ve kimlik savaşı olarak adlandırılıyordu. Bununla beraber, çatışmanın kökleri güçlü bölgesel anlaşmaların altını oyan yapısal değişikliklerde yatıyordu. Özellikle de Cassie de Stabilisation'un sona ermesi bölgesel anlaşmalara vurulan önemli bir darbeydi. Yazarlar, bu Sahra altı Afrikası'nda yer alan ülkedeki şiddet olaylarının başlangıcını, plantasyon ekonomisinde yapısal değişikliklerin yaşandığı 1930'lara kadar götürmektedir. Bunun sonucunda belli bir toprak paylaşımı, siyasi kimlikler ve farklı yönetim şekilleri ortaya çıktı. Bu sorun neoliberalizm ile birlikte, özellikle de kırsal ekonomilerin küresel piyasalara entegre olmasıyla birlikte daha da ağırlaştı.

Roland Marchal ve Einas Ahmed'in kaleme aldığı *Neoliberalizmin Sudan'daki Farklı Yüzleri (Multiple Uses of Neoliberalism in Sudan)* başlıklı makale, ikinci kısmın son makalesidir. Bu vaka çalışmasında yazarlar, gücü ellerinde tutanların neoliberalizmi benimsemesinin Sudan'daki iç savaşın sona ermesinde küçük bir rol oynadığını ve demokratik bir alanın oluşmasına asla müsaade etmediğini göstermektedir. Tam tersine, kamu hizmetlerinin dini temelli bir yapıya kavuşturulması ile paralel bir şekilde neoliberal politikaların uygulanması, üst sosyal tabakalardaki kişilerin daha fazla kaynağa el koymasıyla sonuçlandı. Sonuç olarak, dış dünya algısı devlet, ekonomik elitler ve toplumun daha az ayrıcalıklı kesimleri arasındaki ilişkiyle beraber değişti. Bunun sonucunda da sadece petrol gelirlerine dayanılmasından dolayı güney Sudan'daki Darfur Savaşları ortaya çıktı. Ülke bir referandum sonucunda ikiye ayrılmış olmakla birlikte; hali hazırda kuzey ve güney bölgeleri arasındaki çekişme devam etmektedir. Bu sadece petrol zengini Sudan için değil, çevre ülkelerin ekonomik kalkınması için de istikrarsızlaştırıcı bir faktördür. Neoliberalizmin gelmesine rağmen sorun ciddi bir şekilde devam etmektedir.

Kitabın üçüncü kısmı, Gutierrez Sanin'in kaleme aldığı *Kolombiya'da Şiddetin Yeniden Yapılandırılması (Restructuring of Violence in Colombia)* başlıklı makaleyle başlamaktadır. Üç farklı Latin Amerika ülkesini farklı örnek olaylar olarak ele alan çalışmada Sanin, Kolombiya'daki durumun son derece dikkat çekici olduğunu ifade etmekte ve Kolombiya'da neoliberalizmin tek seferde değil, kademeli bir şekilde uygulandığına dikkat çekmektedir. Neoliberal politikaların sisteme entegre edilmesinin, başka ülkelerde görülenin aksine Kolombiya'da siyasi kimlikler üzerinde herhangi bir etkisi olmamıştır. Ülkedeki uzun süreli iç savaşın kökleri, şaşırtıcı bir şekilde, neoliberal politikaların uygulanmaya başlamasından daha önceye dayanmaktadır. Gutierrez silahlı çatışma ile neoliberalizm arasında bir korelasyon olup olmadığını sorgulamaktadır. Bu soruya verilecek cevapta dikkate alınması gereken önemli bir husus vardır. Çatışmanın sorumlusu neoliberalizm değildir ancak bu küresel olgu, mevcut kurumsal sistemleri alt üst ettiği için önemli bir rol oynamıştır. Gutierrez toprak dağılımı, âdem-i merkezileşme ve sağlık düzenlemeleri konularını ele alır. Neoliberalizm ile birlikte yeni kurumsal reformların yapılması, siyasi muhaliflere yeni

zorluklar çıkarmıştır. Sonuç olarak, bunun etkisi sadece mücadelenin hangi şekilde yapılacağı konusunda değil, barış içinde bir arada yaşamının mümkün olup olmayacağı ve bunun ne şekilde olacağı konularında da hissedilmiştir.

Ramon Pajuelo Teves'in kalem aldığı *Savaş ve Neoliberal Dönüşüm: Peru Deneyimi (War and Neoliberal Transformation: the Peruvian Experience)* başlıklı makale, neoliberalizmin barış getirdiği önemli bir örnek olayı incelemektedir. Peru hükümetinin kötü yönetimi, sınırlı ekonomi ve toplumsal faktörler sonucunda Peru'da birçok can kaybına neden olan bir iç savaş yaşanmıştır. 1990'larda Alberto Fujimori'nin yönetime gelmesiyle birlikte, dünyada görülen en köklü değişimlerden biri gerçekleşmiştir. İsyan sonunda Fujimori ve atadığı valiler sayesinde bastırılmıştır. Neoliberal politikaların kararlı bir şekilde uygulamasıyla, bir zamanlar iç savaşın hüküm sürdüğü Peru'da güçlü bir ekonomik büyüme elde edilmiştir (Bussmann, Schneider, 2007: 79-97). Peru, dünya üzerindeki gelişmekte olan piyasalar için önemli bir örnek teşkil etmiştir. Bu örneğin kötü yanı ise demokrasinin işleyişinin sona ermiş olmasıdır, ancak daha sonra iç ve dış baskılar sonucu Fujimori iktidarı sona erdirilmiş, onun yerine demokratik bir şekilde seçilmiş ama ekonomik liberalleşmeyi devam ettiren liderler gelmiştir. Gutierrez bazı konuların sonuçlanmadan kaldığını, bunun da ileride bozulmaya neden olabileceğini belirtmektedir. Bu konular fakirliğin ve bölgesel eşitsizliklerin hala devam ediyor olmasıdır.

Kitaptaki son makale, Ricardo Penaranda ve Mauricio Baron'un kaleme aldığı *Ekonomik Liberalleşme ve Savaş: Orta Amerika Senaryosu (Economic Liberalization and War: the Central American Scenario)* başlıklı makaledir. Peru'dakinden farklı olarak Guatemala ve El Salvador'daki iç savaşlar devletin çabası sonucu değil, barış anlaşmaları yoluyla sona erdirilmiştir. Bu iki ülkede şiddet son derece yüksek seviyelere tırmanmış ve devrimciler siyasi özgürlüğün ve sosyal düzeltmelerin yanısıra ekonomik liberalleşme de talep etmiştir. Bu ise, uygulanan neoliberal politikalar istenen etkileri göstermediği için bazı karışıklıklara yol açmıştır.

Sonuç bölümünde Gerd Schönwälder ülke ve bölge bazında yapılan analizlerde hem bazı ortak noktaların olduğuna hem de birbiriyle uyuşmayan noktaların olduğuna dikkat çekmektedir.

Kitap hakkında yapılabilecek çok kısa ve en net değerlendirme, uygulamalı politika geliştirme konusunda kıymetli bir kaynak sunmasıdır.

### **Kaynakça**

Bussmann, M., Schneider, G. (2007), “When Globalization Discontent Turns Violent: Foreign Economic Liberalization and Internal War”, *International Studies* , 79-97.

Bussmann, M., Schneider, G., Wiesehomeier, N. (2005), “Foreign Economic Liberalization and Peace: The Case of Sub-Saharan Africa”, *European Journal of International Relations* , 551-579.

Krain, M. (1998), “Contemporary Democracies Revisited: Democracy, Political Violence and Event Count Models”, *SAGE Journals* , 139-164.

Nafziger, W., Auvinen, J. (2004), “Economic Development, Inequality, War, and State Violence”, *Social Science Research Network* , 19-26.